СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА МОРФОЛОГІЯ

Навчально-методичний посібник
для студентів-філологів
освітнього ступеня «Бакалавр»

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
Факультет української філології
Кафедра української мови та методики її навчання

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА. МОРФОЛОГІЯ

Навчально-методичний посібник
для студентів-філологів освітнього ступеня «бакалавр»

Умань – 2020

УДК 811.161.2'366(075.8)
С91

Рекомендовано до друку кафедрою української мови та методики її навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (*протокол № 3 від 24 вересня 2020 року*) та вченою радою факультету української філології (*протокол № 4 від 21 жовтня 2020 року*).

Рецензенти:

Гонца І. С. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та методики її навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Коломієць І. І. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та методики її навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Торчинський М. М. – доктор філологічних наук, професор Хмельницького національного університету.

С91 **Сучасна українська** літературна мова. Морфологія : навчально-методичний посібник для студентів-філологів вищих навчальних закладів освітнього ступеня «бакалавр» / уклад. В. В. Розгон Умань : ВПЦ «Візаві», 2020. с. 368

Навчально-методичний посібник з морфології сучасної української літературної мови підготовлено для студентів-філологів вищих навчальних закладів спеціальності «Українська мова і література» ОС «бакалавр» денної та заочної форм навчання. У посібнику подано програму дисципліни, тематику та плани практичних занять, завдання для домашньої роботи, тестові завдання для модульного та підсумкового контролю, завдання для самостійної роботи, таблиці, список базової та додаткової літератури, завдання для лабораторних робіт, розподіл балів оцінювання успішності здобувача вищої освіти.

© В. В. Розгон, 2020

ЗМІСТ

Програма навчальної дисципліни..... 4
Тематика та плани практичних занять V семестр..... 42
Практичне заняття №1..... 42
Практичне заняття №2..... 45
Практичне заняття №3..... 48
Практичне заняття №4..... 62
Практичне заняття №5..... 65
Практичне заняття №6..... 68
Практичне заняття №7..... 74
Практичне заняття №8..... 77
Практичне заняття №9..... 80
Практичне заняття №10..... 95
Практичне заняття №11..... 98
Практичне заняття №12..... 110
Тестові завдання для підсумкового контролю 114
Тематика та плани практичних занять VI семестр 127
Практичне заняття №1..... 127
Практичне заняття №2..... 130
Практичне заняття №3..... 133
Практичне заняття №4..... 137
Практичне заняття №5..... 150
Практичне заняття №6..... 155
Практичне заняття №7..... 160
Практичне заняття №8..... 164
Практичне заняття №9..... 184
Практичне заняття №10..... 192
Практичне заняття №11..... 196
Практичне заняття №12..... 206
Практичне заняття №13..... 225
Завдання для лабораторних робіт..... 230
Тестові завдання..... 308

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни (обов'язкова чи вибіркова)	Нормативна	
Мова викладання, навчання та оцінювання	Українська	
Загальний обсяг у кредитах ЄКТС / годинах	7	
Курс	3	3
Семестр	5, 6	5, 6
Кількість змістових модулів із розподілом:	6	6
Обсяг кредитів	7	7
Обсяг годин, у тому числі:	210 год.	210 год.
Аудиторні:		
Лекційні	22/28 год.	6/4 год.
Семінарські / Практичні	24/26 год.	4/6 год.
Лабораторні	6/6 год.	2/2 год.
Самостійна робота	38/60 год.	40/108 год.
Індивідуальні завдання	18/20 год.	38/40 год.
Форма семестрового контролю	Залік/іспит	Залік/іспит

Примітка.
Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить (%):
для денної форми навчання – 210 / 98 для заочної форми навчання – 210 / 184

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета – навчити диференціювати самостійні та службові частини мови, визначати категоріальну семантику, морфологічні ознаки, синтаксичну роль частин мови, характеризувати значеннєві розряди повнозначних та службових частин мови, семантику, будову, походження вигука як частини мови; визначати перехідні явища (конверсію) в системі частин мови; здійснювати граматичний розбір; формувати та розвивати здатність до абстрактного та аналітичного мислення, генерування ідей, знаходити та аналізувати інформацію з різних джерел, застосовувати знання з морфології сучасної української літературної мови у професійній та науково-дослідницькій діяльності, здійснювати дослідження, узагальнювати й оприлюднювати результати з розроблення актуальної лінгвістичної проблеми, уміння застосовувати сучасні інформаційні технології в освітній діяльності; виховувати соціально відповідальну, національно свідому, духовно багату мовну особистість.

Завдання:

- диференціювати самостійні та службові лексико-граматичні класи слів;
- характеризувати категоріальну семантику, морфологічні ознаки, синтаксичну роль частин мови;
- засвоїти морфологічні терміни сучасної української літературної мови;
- визначати та характеризувати значеннєві розряди повнозначних та службових частин мови, семантику, будову, походження вигука як частини мови;
- визначати перехідні явища (конверсію) в системі частин мови;
- здійснювати лінгвістичний розбір частин мови;

- формувати та розвивати здатність до абстрактного та аналітичного мислення, генерування ідей;
- знаходити та аналізувати лінгвістичну інформацію з різних джерел;
- застосовувати знання з морфології сучасної української літературної мови у професійній та науково-дослідницькій діяльності;
- здійснювати дослідження, узагальнювати й оприлюднювати результати з розроблення актуальної мовознавчої проблеми;
- застосовувати сучасні інформаційні технології в освітній діяльності;
- виховувати соціально відповідальну, національно свідому, духовно багату мовну особистість.

Компетентності, які будуть сформовані у результаті вивчення морфології сучасної української літературної мови:

- спроможність осмислити частини мови і принципи їх класифікації;
- здатність демонструвати знання проблем поділу слів на частини мови в сучасному мовознавстві;
- здатність визначати категоріальну семантику, морфологічні ознаки, синтаксичну роль частин мови;
- спроможність визначати та характеризувати значеннєві розряди повнозначних та службових частин мови;
- здатність характеризувати парадигматичні особливості змінних частини мови;
- здатність самостійно опрацьовувати теоретичний матеріал з морфології;
- здатність здійснювати міжпредметні зв'язки;
- здатність аналізувати та узагальнювати;
- здатність застосовувати набуті знання з морфології сучасної української літературної мови у професійній та науково-дослідницькій діяльності.

Результати навчання:

– знання основних понять і визначень морфологічних термінів сучасної української літературної мови;
– уміння визначати повнозначні частини мови, характеризувати категоріальну семантику, їхні морфологічні властивості та синтаксичну роль;
– уміння визначати та характеризувати значеннєві розряди лексико-граматичних класів;
– уміння характеризувати частиномовний статус, лексичне значення, морфологічні ознаки та синтаксичну роль службових частин мови;
– знання загальної характеристики вигука як частини мови та уміння характеризувати його за семантикою, будовою, походженням;
– уміння визначати перехідні явища (конверсію) в системі частин мови;
– володіти культурою усного та писемного мовлення;
– проводити індивідуальні навчально-дослідні завдання на матеріалі творів художньої літератури;
– знання основних функцій і законів розвитку мови як суспільного явища, різнорівневої організації української мови та її норм, особливостей використання мовних одиниць у певному контексті;
– здатність до рефлексії, має навички оцінювання непередбачуваних проблем у професійній діяльності й обдуманого вибору шляхів їх вирішення;
– уміння планувати й організовувати науково-дослідну роботу, апробувати її результати та застосування їх у практичній діяльності;
– уміння застосовувати знання про експресивні, емоційні, логічні засоби мови та техніку мовлення для досягнення запланованого прагматичного результату й організації успішної комунікації, будувати цілісні, логічні висловлювання в усному й письмовому мовленні.

3. Мова навчання

Мова навчання: українська

4. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. ІМЕННІ ЧАСТИНИ МОВИ

Тема 1.1. ***Прикметник***

Прикметник як частина мови. Категоріальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Розряди прикметників за значенням. Ступені порівняння якісних прикметників.

Тема 1.2. ***Відмінювання прикметників***

Тверда та м'яка групи прикметників. Відмінювання прикметників твердої групи. Відмінювання прикметників м'якої групи. Відмінювання прикметників на *-лиций*.

Тема 1.3. ***Числівник***

Числівник як частина мови: загальнокатегоріальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Розряди числівників за значенням. Групи числівників за будовою.

Тема 1.4. ***Відмінювання числівників***

Відмінювання кількісних числівників: а) особливості відмінювання власне кількісних числівників; б) відмінювання неозначено-кількісних числівників; в) відмінювання збірних числівників; г) відмінювання дробових числівників.

Тема 1.5. ***Займенник***

Лінгвістичний статус займенника. Місце займенника у традиційній класифікації частин мови. Співвідношення займенника з іншими частинами мови. Лексико-граматичні розряди займенників.

Тема 1.6. ***Словозміна займенників***

Відмінювання займенників, співвідносних з іменниками. Відмінювання атрибутивних займенників. Відмінювання узагальнено-кількісних займенників. Перехід займенників в інші частини мови. Явище прономіналізації (перехід до класу займенників інших частин мови).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ ІІ. ПРИСЛІВНИК ЯК ЧАСТИНА МОВИ

Тема 2.1. ***Прислівник як частина мови***

Категоріальне значення, морфологічні ознаки та синтаксична роль прислівників. Способи творення прислівників.

Тема 2.2. ***Значеннєві розряди прислівників***

Семантичні, морфологічні ознаки означальних, обставинних, безособово-предикативних, модальних прислівників. Категорія ступенів порівняння прислівників.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ ІІІ. ДІЄСЛІВНІ ФОРМИ

Тема 3.1. ***Дієслово як частина мови***

Значення дієслова, його морфологічні ознаки та синтаксичні функції. Дієвідмінювані, відмінкові та незмінні форми дієслова. Неозначена форма дієслова. Дві основи дієслова, роль їх в утворенні дієслівних форм.

Тема 3.2. ***Загальнодієслівні граматичні категорії***

Категорія виду дієслова. Двовидові дієслова. Одновидові дієслова. Корелятивна видова пара. Категорія стану. Категорія перехідності / неперехідності.

Тема 3.3. ***Категорія особи, роду, числа дієслова***

Значення категорії особи, роду і числа дієслова та їх морфологічне вираження. Дієвідмінювання. Поділ дієслів на дієвідміни.

Тема 3.4. ***Категорія часу дієслова***

Категорія часу як морфологічна словозмінна категорія дієслова. Категоріальне значення теперішнього часу. Творення дієслівних форм теперішнього часу. Значення та творення дієслівних форм минулого часу. Давноминулий час. Основне значення та творення дієслівних форм майбутнього часу. Вторинні значення форм часу.

Тема 3.5. ***Категорія способу дієслова***

Спосіб як морфологічна словозмінна категорія дієслова. Значення та творення форм дійсного способу. Значення та творення форм наказового способу. Значення та творення форм умовного способу. Вторинні значення форм способу.

Тема 3.6. ***Дієприкметник. Дієприслівник***

Дієприкметник як особлива форма дієслова. Творення активних і пасивних дієприкметників. Дієслівні форми на -но, -то. Дієприслівник як особлива форма дієслова. Творення дієприслівників доконаного та недоконаного виду.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV. СЛУЖБОВІ ЧАСТИНИ МОВИ. ВИГУКИ. ЗВУКОНАСЛІДУВАННЯ

Тема 4.1. ***Прийменник***

Основні особливості службових частин мови. Загальні відомості про прийменник.

Походження прийменників та їх морфологічний склад.

Тема 4.2. ***Сполучник***

Загальне поняття про сполучник. Морфологічний склад сполучників. Сполучники сурядності та підрядності.

Тема 4.3. ***Частка***

Проблема статусу часток, морфологічні ознаки та синтаксичні функції. Склад часток за походженням. Класифікація часток за значенням і функцією.

Тема 4.4. ***Вигук***

Загальні відомості про вигук як частину мови. Творення та звукова система вигуків. Розряди вигуків за значенням. Звуконаслідування.

Навчальне видання

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА. МОРФОЛОГІЯ

Навчально-методичний посібник
для студентів-філологів освітнього ступеня «бакалавр»

Видається в авторській редакції

Підписано до друку 12.11.2020 р. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Ум. друк. арк. 21,4
Тираж 100 прим. Замовлення № 2648

Видавничо-поліграфічний центр «Візаві»
20300, м. Умань, вул. Садова,2
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2521 від 08.06.2006.
тел. (04744) 4-64-88, 4-67-77, (067) 104-64-88
vizavi-print.jimdo.com
e-mail: vizavisadova@gmail.com